

ՉԱՐՈՒՀԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի մասնագիտական կրթության և որակի ապահովման բաժնի դասախոս

ՊԱՀԱՆՁՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ԱՆԲԱՎԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ ԿՈՌՈՒՊՑԻՈՆ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ՊԱՏՃԱՌ

Հոդվածում առաջին անգամ փորձ է արվել ներկայացնել, որ կոռուպցիան կարող է ունենալ նաև պայմանական ասած «բնական պատճառներ»: Այն մասով է «բնական», որ մարդը նախևառաջ կենսաբանական էակ է, որի համար համապատասխան իրավիճակում, մասնավորապես՝ պահանջմունքների խիստ անբավարար պայմաններում, կարող է ունենալ կոռուպցիոն վարքագիծ: Այդ մասով հոդվածում վեր է հանվել նաև այն գաղափարը, որ բնության ստեղծած օրենքները մարդիկ ի գործու չեն փոխել, ուստի առաջարկվել է դրա դեմ իզուր չպայքարել, այլ հակառակը՝ մարդկային օրենքները հարմարեցնել բնության օրենքներին՝ ստեղծելով նրանց միջև հարմոնալիզացիա:

Հիմնարար- կոռուպցիա, կոռուպցիայի պատճառ, կոռուպցիոն վարքագիծ, պահանջմունքներ, ֆիզիոլոգիական պահանջմունք, անվտանգության պահանջմունք, սիրո պահանջմունք, ինքնահարգանքի պահանջմունք, ինքնաիրականացման պահանջմունք, պահանջմունքների անբավարարություն:

Մարդը և բնությունը փոխկապված են, քանզի առանց բնության մարդ չի կարող գոյություն ունենալ. նա ի սկզբանե կենսաբանական էակ է, իսկ հետագայում դառնալով նաև հասարակական էակ՝ չի կորցնում իր կենսաբանական հատկությունները: Վերջիններիս վրա է հիմնված մարդու պահանջմունքների առաջացումը: Գոյատևելու համար մարդուն տրվել են պահանջմունքներ, իսկ պահանջմունքը կարելի է ասել պահանջմունք է մի բանում, ինչն ընկած է օրգանիզմից դուրս¹:

Օրինակ՝ ապրելու համար մարդուն անհրաժեշտ է ջուր, ուստի նրան տրվել է ծարավելու պահանջմունքը: Եվ այս դեպքում, երբ օրգանիզմից դուրս ընկած է մի առարկա, ինչն անհրաժեշտ է մարդուն ապրելու համար, սակայն այդ առարկան իրեն հասանելի չէ, ապա մարդն իր պահանջմունքը բավարարելու համար կարող է դիմել ամենատարբեր միջոցների, կարծում ենք՝ որոշ դեպքերում նաև կոռուպցիոն վարքագծի:

Այժմ փորձենք դիտարկել, թե ինչպես: Դրա համար նախևառաջ հասկանանք, թե ինչպես են մարդու պահանջմունքները գործում՝ վերլուծության ենթարկելով ամերիկացի հոգեբան, հումանիտար հոգեբանության հիմնադիր Աբրահամ Մալրուի պահանջմունքների հիերարխիայի բուրգը:

Իր «Մոտիվացիան և անհատը» աշխատության մեջ Մալրուն ենթադրում է, որ մարդու բոլոր պահանջմունքները տրվում են ի ծնե և գոյություն ունի պահանջմունքների կոնկրետ հիերարխիա, որը նա ներկայացրել է հետևյալ ձևով՝

- ֆիզիոլոգիական պահանջմունք,
- անվտանգության պահանջմունք,

- սիրո և պատկանելիության պահանջմունք,
- հարգանքի պահանջմունք,
- ինքնաիրականացման պահանջմունք:

Ֆիզիոլոգիական պահանջմունքներն, այսպես ասած, անձի հիմնական պահանջմունքներն են, որի մեջ մտնում են խմելու, քնելու, սնվելու, ինչպես նաև այլ կենսաբանական պահանջմունքները:

Բնական է, որ առանց այդ պահանջմունքների բավարարման մարդը չի կարող գոյություն ունենալ, որի համար Մալրուն մարդու ֆիզիոլոգիական պահանջմունքները դնում է պահանջմունքների բուրգի հիմքում²: Անվտանգության պահանջմունքը ներառում է անձի անվտանգ, կայուն և պաշտպանված, վախի զգացողությունից զերծ լինելու պահանջմունքը: Մարդիկ, ովքեր ապրում են խաղաղ, կայուն հասարակությունում, կարող են չվախենալ գիշատիչներից, շոգից, ցրտից, սովից, հանցագործներից: Նորմալ հասարակությունում առողջ մարդկանց մեջ անվտանգության պահանջմունքը դրսևորվում է մեղմ ձևերով: Նրանց մեջ ցանկություն է առաջանում տեղավորվել մի կազմակերպությունում աշխատանքի, որտեղ իրենց կտրվեն սոցիալական երաշխիքներ կամ փորձում են գումար կուտակել այսպես ասած «սև օրվա» համար³:

Սիրո և պատկանելության պահանջմունքը ներառում է սոցիալական պատկանելության պահանջմունքը, ինչպես նաև սիրելու պահանջմունքը: Այս կատեգորիայի մեջ կարելի է ներառել այնպիսի հասկացություններ, ինչպիսին ընտանիքն է, ընկերները, շրջապատը, ռեֆերենտային խումբը:

Հարգված լինելու պահանջմունքի վերաբերյալ

www.ardaradutyjournal.com

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Մասալուն նշում է, որ «յուրաքանչյուր մարդ (բացառությամբ մի կողմ) միշտ կարիք է զգում, որ իրեն ընդունեն և իր արժանիքները բարձր գնահատեն»⁴ : Այս պահանջումները ներառում է նաև ինքն իրեն հարգելու հնարավորությունը: Իսկ ինքնահարկանացումը (ինքնասկտուալիզացիան) արդեն անձի ունակությունների զարգացումն է:

Այսպես, Մասալունի պահանջումների հիերարխիայի տարրերն այն է, որ այստեղ գործում է հերթականություն, այսինքն մինչ առաջին՝ ֆիզիոլոգիական պահանջումները քիչ թե շատ չի բավարարվում, ապա չի առաջանում և, այսպես ասած, չի ակտիվանում երկրորդ՝ անվտանգության պահանջումները: Եթե անվտանգության պահանջումները, քիչ թե շատ չի բավարարվում, ապա չի առաջանում երրորդ՝ սիրո և պատկանելիության պահանջումները: Եվ նույն տրամաբանական հերթականությամբ շարունակ, մինչ չի բավարարվում անձի երրորդ՝ սիրո և պատկանելիության պահանջումները, չի առաջանում չորրորդ՝ հարգված լինելու պահանջումները: Վերջինս մինչ չի բավարարվում, չի առաջանում հինգերորդ՝ ինքնահարկանացման պահանջումները:

Այսինքն՝ բուրգի ստորին հատվածում գտնվող պահանջումները գերիշխող բնույթ ունի վերինների նկատմամբ:

Դիտարկենք այն նախ առօրյա օրինակով:

Աշխատանքից քաղցած տուն մտած ընտանիքի հայրը, որպես կանոն, որքան էլ կարոտած լինի իր երեխաներին, առաջին հերթին դժվար թե սկսի խաղալ, սիրել նրանց (այսինքն՝ տրվել երրորդ սանդղակում գտնվող պահանջումների բավարարմանը): Որպես կանոն՝ նա առաջինը կմտնի սանհանգույց, իսկ հետո խոհանոց՝ ճաշելու համար (այսինքն՝ կբավարարի առաջին սանդղակում գտնվող պահանջումները), որից հետո, երբ վերջիններս զոնե նվազագույն չափով կբավարարվեն, կանցնի արդեն իր երրորդ՝ սիրո պահանջումներին՝ տվյալ օրինակով՝ երեխաների հետ շփմանը: Իհարկե, սա այն դեպքում, երբ երկրորդ՝ անվտանգության պահանջումները, նույնպես լինի այս կամ այն չափով բավարարված, քանզի ինչպես նշվեց պահանջումների հիերարխիայի համաձայն՝ որպեսզի ծագի երրորդ պահանջումները, պետք է բավարարված լինեն մինչ այդ առկա պահանջումները, այսինքն՝ առաջին և երկրորդ պահանջումները:

Ուստի, երրորդ պահանջումների ծագման համար՝ այս օրինակում երեխաներին սիրելու, սիրվե-

լու և խաղին տրվելու համար, ֆիզիոլոգիական պահանջումները բավարարելուց բացի, պետք է բավարարված լինի նաև անձի երկրորդ՝ անվտանգության պահանջումները, այսինքն՝ անձը որոշ չափով պետք է գտնվի անվտանգ իրավիճակում: Ընդ որում, անվտանգություն ասելով՝ կարող ենք հասկանալ ինչպես ֆիզիկական անվտանգությունը, այնպես էլ հոգեկան անվտանգությունը: Եթե անձը գտնվի լարված հոգեվիճակում, իրեն հուզի որևէ խնդիր՝ այսինքն գտնվի հոգեկան անկայուն, ոչ անվտանգ վիճակում, ապա նա կրկին չի կարողանա լիարժեքորեն տրվել երեխաների հետ շփմանը: Ավելին՝ նման դեպքերում կարող է անգամ երեխաների ներկայությունը, ձայնը տվյալ անձի համար լինել նյարդայնացնող:

Իսկ արդեն այն իրավիճակում, երբ անձի ոչ միայն ֆիզիոլոգիական, այլ նաև անվտանգության պահանջումները լինի բավարարված, ապա անձը նոր կարող է արդեն լիարժեքորեն տրվել սիրո պահանջումների իրականացմանը:

Պատահական չէ այն, որ օրինակը բերեցինք հենց երեխաների մասով, քանի որ երեխաները մեծամասնության համար ամենաառաջնային և ամենակարևոր դերակատարությունն ունեն և չնայած դրան՝ անգամ երեխաների դեպքում այս կանոնը հաճախ գործում է, այսինքն՝ ներքին սանդղակում գտնվող պահանջումները հաճախ առաջնային են դառնում, թեկուզև վերին սանդղակում գտնվի մարդու համար ամենաթանկ արժեքը՝ երեխան: Ստացվում է մարդու պահանջումներին բնորոշ այս օրինաչափությունը, եթե գործում է անգամ մարդու համար ամենաթանկ արժեքների դեպքում, ապա առավել վառ և ցայտուն կգործի, երբ երեխաների տեղում լինի անձի համար երեխաներից ոչ կարևոր արժեք, օրինակ՝ նյութական միջոցը, գումարը: Իսկ ներկայացված կանոնն էլ ավելի վառ կգործի այն դեպքում, երբ այդ գումարն անհրաժեշտ լինի ծնողին իր երեխաներին հաց և ապրուստ հայթայթելու համար: Եթե մարդը կանգնած լինի երկրնտրանքի առջև՝ քաղցած մնալ ընտանիքով՝ մատնվելով սովամահության, թե խախտել օրենքը՝ ցուցաբերելով կոռուպցիոն վարքագիծ (օրինակ՝ վերցնել ընտրակաշառք), ապա կարելի է ասել նման իրավիճակում մարդկանց մեծ մասը կընտրի երկրորդ տարբերակը:

Այստեղ պատճառը նույնն է՝ մարդու պահանջումները: Փորձենք հասկանալ, թե ինչու: Անձի հակադրուպցիոն վարքագիծը գտնվում է էլ ավելի վերին սանդղակում, քան մարդու ֆիզիոլոգիական,

անվտանգության և սիրո պահանջմունքները, իսկ անձը չի կարողանում հասնել այդտեղ, քանի որ մինչ այդ առկա պահանջմունքները բավարարված չեն:

Իսկ թե պահանջմունքների հիերարխիայի ո՞ր սանդղակում է ընկած անձի հակակոռուպցիոն վարքագիծը՝ փորձենք հասկանալ:

Մենք այն գետեղել ենք պահանջմունքների հիերարխիայի բուրգի գագաթում, որտեղ ինքնաիրականացման պահանջմունքը կլինի բավարարված, քանի որ ինքնաիրականացված անձին է բնորոշ պատշաճությունը, շրջապատը հարգելու ունակությունը: Ինքնաիրականացված մարդն ազատ է իր գործողություններում, միայն թե իր գործողությունները չվնասեն այլ մարդկանց⁵: Ինքնաիրականացված մարդն ունի նաև մի շարք այլ դրական հատկանիշներ, որոնցից են մարդկության հետ միասնական լինելու զգացումը, քննադատական մոտեցումն այն մշակույթին, որին ինքը պատկանում է:

Ինքնաիրականացված մարդն ունի նաև ներքին բարոյական նորմերի կայունություն: Նա ընտրում է լավ կողմերը, իսկ վատերը մերժում է, ունի չարի ու բարու սուր զգացում, կողմնորոշված է դեպի նպատակը, իսկ միջոցները միշտ հնազանդվում են իրեն⁶: Վերջիններս խիստ անհարժեշտ հատկանիշներ են օրինապահ և հակակոռուպցիոն վարքագիծ դրսևորելու համար:

Բացի այդ, յուրաքանչյուր պահանջմունքի բավարարում մարդուն դարձնում է ավելի ուժեղ, ավելի կատարյալ և ավելի առողջ⁷:

Պահանջմունքների բավարարումը բարձրացնում է անձի դիմադրողականությունը, ուստի նաև՝ հակակոռուպցիոն դիմադրողականությունը:

Կարող ենք ասել ինքնաիրականացված անձին բնորոշ է հակակոռուպցիոն վարքագիծը: Այն պահանջմունքների բուրգում հիմնականում կգտնվի ամենավերին հատվածում:

Այսպիսով, գտնում ենք, որ մինչև որոշ չափով չբավարարվեն անձի առաջնային՝ ներքին սանդղակում գտնվող պահանջմունքները, անձը դժվար թե ունենա հակակոռուպցիոն վարքագիծ:

Այլ կերպ ասած՝ մարդիկ, ում պահանջմունքներն ըստ հիերարխիայի բավարարված չեն, հնարավոր է ցուցաբերեն կոռուպցիոն վարքագիծ, քանի որ անձի հակակոռուպցիոն վարքագիծը, գտնվելով բուրգի վերին հատվածում, պահանջում է, որ մինչ իրեն (հինգերորդ սանդղակին) հասնելը բավարարված լինեն մյուս պահանջմունքները՝ նախևառաջ ֆիզիոլոգիական, այնուհետև՝ անվ-

տանգության, սիրո և պատկանելության, այնուհետև հարգանքի և ինքնահարգանքի, ինքնաիրականացման:

Վերջիններս բավարարելուց հետո անձը կարող է ինքնաիրականացվել, իսկ արդեն ինքնաիրականացված մարդու համար կարևոր բնութագիչ առանձնահատկություններից կլինի հզոր անհատականությունը, որի դրսևորումներից է օրինապահ և հակակոռուպցիոն վարքագիծը:

Նույնիսկ այն անձը, ով օժտված է հակակոռուպցիոն վարքագծով և հակակոռուպցիոն դիմադրողականությամբ, կդժվարանա դրսևորել վերջիններս այն պայմաններում, երբ հատկապես ֆիզիոլոգիական պահանջմունքները զլուխ բարձրացնեն: Այդ ժամանակ ոչ իր ունեցած հարգանքը օրենքի նկատմամբ, ոչ էլ անգամ քրեական պատժի ենթարկվելու գաղափարը հետ չեն պահի նրան: Օրինակ՝ Հին Հռոմում գրպանահատության համար ամբոխի առջև հրապարակայնորեն գրպանահատներին կախաղան էին բարձրացնում, բայց ամենաշատ գրպանահատությունը տեղի էր ունենում հենց այդ ժամանակ⁸: Այսինքն՝ կարիքը ստիպում է մարդուն մի կողմ դնել անգամ մահով պատժվելու վախը:

Քաղցած և անօթևան երեխաներ ունեցող ընտանիքի հայրը դժվար թե առաջինը մտածի պետության արժեքների, օրենքների պահպանման վերաբերյալ. նա առաջին հերթին կմտածի իր և իր երեխաների համար ինչ-որ ուսելիք հայթայթելու մասին, և եթե նման պայմաններում իրեն առաջարկեն ընտրակաշառք, նա առաջին հերթին կլուծի օրվա հացի խնդիրը, այլ ոչ թե պետության ապագայի ճակատագիրը: Ուստի կարծում ենք՝ ֆիզիոլոգիական պահանջմունքների անբավարարությունն ինքնին կոռուպցիոն վարքագծի պատճառ կարող է հանդիսանալ:

Ֆիզիոլոգիական պահանջմունքի բավարարման համար անձը շատ ավել բաների պատրաստ կարող է լինել՝ մինչև անգամ հայտնի են բազմաթիվ հաննիբալիզմի փաստեր սովի ժամանակներում: Չէ՞ որ ինքնապահպանման բնագոյը կյանքի հիմնական օրենքն է: Մարդը ձգտում է պաշտպանել իր և իր հարազատների կյանքը: Հանուն դրա նա երբեմն կարող է դիմել ամեն միջոցի⁹:

Իհարկե, ինչպես յուրաքանչյուր կանոն, այս կանոնը նույնպես ունի բացառություններ: Հիշենք հնդիկ հասարակական ակտիվիստ Աննա Հազարիին, ով դեկավարում էր Հնդկական հակակոռուպցիոն շարժումը:

www.ardaradutyjournal.com

Կոռուպցիայի դեմ պայքարելու համար նա մի քանի անգամ հացադուլ է հայտարարել, որպեսզի ստիպի պետական մարմիններին պայքարելու կոռուպցիայի դեմ: Հացադուլը վերածվել է նաև համազգային ակցիայի: Ա. Հազարին 1980-ական թվականների կեսերին որոշում է կայացրել անգամ հրաժարվել սեռական կյանքից, որպեսզի «գուր էներգիա չվատնի»¹⁰ և ամբողջապես նվիրի իրեն կոռուպցիայի դեմ պայքարին: Նշենք նաև, որ իր պայքարն ապարդյուն չի եղել, կոռուպցիայի դեմ պայքարի գործում նա մեծ հաջողությունների է հասել:

Ինչևէ, մնան մարդիկ շատ փոքր թիվ են կազմում, ովքեր ճնշում են իրենց ֆիզիոլոգիական, անվտանգության պահանջմունքները՝ մնալով քաղցած, անքուն, վտանգում են իրենց անվտանգությունը և ամենը հանուն կոռուպցիայի դեմ պայքարի:

Վերադառնալով մարդկանց մեծամասնության վարքագծին՝ նշենք, որ ոչ միայն ֆիզիոլոգիական պահանջմունքի անբավարարությունը կարող է ծնել կոռուպցիոն վարքագիծ, այլ նաև անձի անվտանգության պահանջմունքի անբավարարությունը:

Այն դեպքում, երբ անձի անվտանգության պահանջմունքը բավարարված չէ, անձը կարող է հակված լինել խախտելու օրենքը, քանզի երկրորդ սանդղակում առկա պահանջմունքի անբավարարությունը հինգերորդ սանդղակին հասնելու խոչընդոտ կլինի: Արտակարգ իրավիճակներում գտնվող անձը (իրավիճակ, երբ բավարարված չէ անձի անվտանգության պահանջմունքը), դժվար թե մտածի պետության արժեքների և օրենքների պահպանման մասին: Օրինակ՝ փոթորկի ժամանակ ավտոմեքենայով ինքնամոռաց սլացող վարորդը չի ենթարկվի լուսացույցի կարմիր լույսին: Ֆորսմաժորային իրավիճակում, երբ մարդու անվտանգությունը կասկածի տակ է, անձը պատրաստ է խախտել օրենքները: Ավելին՝ օրենսդիրը, հաշվի առնելով այդ իրականությունը, որոշ արտոնություններ է այդ մասով նախատեսել անձի համար:

Իհարկե, անվտանգության պահանջմունքի անբավարարության ներկայացված կանոնը չդիտարկենք միայն ծայրահեղ՝ արտակարգ իրավիճակների տեսանկյունից:

Դիտարկենք այլ իրավիճակ՝ երբ վտանգված է անձի հոգեկան անվտանգությունը:

Օրինակ՝ ծնողը զգում է որդուն կորցնելու մեծագույն վտանգ, երբ մտածում է, որ իր որդին զին-

վորական ծառայության պետք է անցնի վտանգավոր գոտում:

Այս իրավիճակում, երբ անձի մոտ առկա է երեխային կորցնելու իրական վախ, նրա հոգեկան անդորրը և անվտանգությունը խարխուլվում է (քննարկվող տեսանկյունից ասված՝ երկրորդ սանդղակում գտնվող պահանջմունքի անբավարարություն): Վերջինիս պատճառով, տվյալ իրավիճակում, երբ նրան առաջարկեն կոռուպցիոն գործարք, մասնավորապես, ազատել որդուն մնան պարտականությունից կաշառքի դիմաց, ապա հավանականությունը մեծ է, որ նա կցուցաբերի կոռուպցիոն վարքագիծ: Իհարկե այստեղ, որոշման կայացման գործում մեծ դեր են խաղում նաև մի շարք այլ հանգամանքներ՝ մասնավորապես, թե ինչ անձնային հատկանիշներով է օժտված տվյալ անձը, ինչ դաստիարակություն է ստացել, ինչ արժեհամակարգ ունի, ինչ չափով է արտահայտված երեխային կորցնելու վախը և այլն:

Այն պայմաններում, երբ անձի արժեհամակարգում պետությունը և օրենքը ավելի ստորին սանդղակում են գտնվում, քան որդուն կորցնելու վախի չափը, ինչպես նաև այն պայմաններում, երբ կաշառքի արժեքը և գործարքի այլ մնանաստիպ պայմանները տվյալ անձի և վերջինիս գրպանին հարմար են, ապա մեծ է հավանականությունը, որ կոռուպցիոն գործարքը կկայանա:

Մեր կողմից 2014-2018 թվականներին անցկացված հակակոռուպցիոն դասընթացների ժամանակ հարցում ենք անցկացրել պետական համակարգում աշխատող հազարից ավել անձանց շրջանակում: Հարցը հետևյալն էր. «Եթե Ձեր որդին զինվորական պարտականության անցնելու լիներ այնպիսի սահմանամերձ գոտում և լարված ռազմական դրության ժամանակ, որ Դուք վստահ լինեիք, որ հավանականություն չկա, որ նա հետ կվերադառնա, մնան պայմաններում ծառայության անցնելու դեպքում, կտայի՞ք կաշառք (իհարկե, եթե ունենայիք կաշառքի համար անհրաժեշտ գումարը և համապատասխան կապերը) այն բանի համար, որ նա առավել անվտանգ հատվածում իրականացներ իր զինվորական պարտականությունը, կամ, առհասարակ, չիրականացներ»: Իհարկե, ելնելով մարդու պահանջմունքների բնույթից՝ մենք սպասում էինք, որ հարցվածների մեծամասնությունը կպատասխանի այդ հարցին դրական, սակայն չէինք սպասում, որ բոլոր հարցվածները կպատասխանեն դրական՝ ինչը և կատարվեց հարցվածների բոլոր խմբերում: Բոլորը պատասխանեցին, որ կտա-

յին կաշառք, եթե իմանալին, որ իրենց որդին հետ չի վերադառնալու: Միանշանակ, այս ամենը նույնպես վկայում է այն մասին, որ անձը պատրաստ է ցուցաբերել կոռուպցիոն վարքագիծ, եթե իր հոգեկան անվտանգության պահանջմունքը գոնե որոշ չափով բավարարված չլինի:

Մինչդեռ, այս պարագայում, նույնպես ունենք բացառություններ և օրինակներ, որոնք հակառակը կարող են ցույց տալ: Բերենք օրինակ Հռոմի պատմությունից: Խոսքը վերաբերում է Իտալիան միավորվելու համար պատերազմից մի դրվագի մասին: Կոնսուլ Տիտ Մանլի Թոռկվատին լատինացիների հետ ճակատամարտի ժամանակ, նկատի ունենալով, որ լատինացիները գրեթե չեն տարբերվում հռոմեացիներից իրենց լեզվով և սպառազինությամբ, հնարավոր սխալից խուսափելու համար խստորեն արգելեց շարքից դուրս մարտնչել թշնամու հետ: Այդ հրամանը խախտվեց հենց իր որդու կողմից, ով ընդունեց լատինացի ժամապահ պարեկայինի կանչը և կռվեց նրա հետ: Թեև նա դուրս եկավ հաղթանակած, այնուամենայնիվ, արգելքը խախտելու համար հայրը հրամայեց գլխատել որդուն, ինչն էլ կատարվեց¹¹:

Ինչևէ, նման բացառությունները շատ քիչ են: Բացի այդ՝ հնարավոր է տվյալ օրինակում հոր անվտանգության պահանջմունքը եղել է բավարարված, քանի որ այն կապ չի ունեցել որդու կյանքի անվտանգության հետ:

Հաճախ անձի անվտանգության պահանջմունքը սերտորեն կապված է լինում ազատություն ձեռք բերելու պահանջմունքի հետ:

Մարդը կարող է մեծ տագնապայնություն և վտանգ զգալ այն պայմաններում, երբ գտնվում է անազատության մեջ: Ուստի, ինչպես անձի անվտանգության պահանջմունքի ակտիվացումը, այնպես էլ ազատության ձգտման և անկախության պահանջմունքը կարող է բերել բացասական հետևանքների: Հանուն ազատության մարդիկ հաճախ կոռուպցիոն ճանապարհով փորձում են խուսափել զինվորական ծառայությունից, ազատագրված նաստապարտված անձիք դիմում են փախուստի ազատագրված վայրից, կոռուպցիոն եղանակով փորձում են խուսափել քրեական պատասխանատվությունից: Պատճառներից մեկն այն է, որ անազատության մթնոլորտում շատ մարդկանց մոտ առաջանում է հոգեկան անվտանգության խարխուլում, որն էլ կարող է բերել կոռուպցիայի: Գերմանիայի օրենսդրությունը, հաշվի առնելով այս իրականությունը, փախուստի դիմած բան-

տարկյալին այդ արարքի համար քրեական պատասխանատվության չի ենթարկում: Այնտեղ ազատագրված վայրից փախուստի դիմելը օրենքի խախտում չէ:

Այն դեպքում, երբ բանտարկյալը հաջողությամբ փախուստի է դիմել, սակայն, արդյունքում, բռնվել է, նրան հետ են ուղարկում շարունակելու սահմանված պատժաժամկետը: Այդ անձի հանդեպ չի հարուցվում նոր քրեական գործ, չի երկարացվում պատժի ժամկետը և չեն սահմանվում տուգանքներ: Գերմանիայի դատախարակական համակարգի նման մեղմ մոտեցան պատճառն այն է, որ դեռևս 1880թ. գերմանական դատարանը հանգել է այն եզրակացության, որ ազատության ձգտումը մարդու հիմնական բնագոյներից է, ուստի դրա դեմ պայքարն անիմաստ է և անարդյունք:

Ելնելով վերոգրյալից, կարծում ենք նաև, որ անվտանգության պահանջմունքի անբավարարության պարագայում անձը նույնպես կարող է ցուցաբերել կոռուպցիոն վարքագիծ՝ փոխարենը հոգեկան անվտանգության պահանջմունքը բավարարելու համար:

Դիտարկելով, թե ինչպես առաջին և երկրորդ խմբերի մեջ մտնող պահանջմունքները կարող են դառնալ կոռուպցիոն վարքագծի պատճառ, այժմ անդրադառնանք մյուս պահանջմունքների՝ սիրո և պատկանելիության, հարգանքի, ինքնաիրականացման, որոնց անբավարարությունը կարծում ենք նույնպես կարող են դառնալ կոռուպցիոն վարքագծի պատճառ:

Սիրո պահանջմունքը հաճախ կարող է դրդել անձին դիմելու ամենամահավանական քայլերի, որոնց մեջ է նաև կոռուպցիոն վարքագիծը: Վերոնշյալ օրինակը՝ որդուն կորցնելու վախը, կապված է նաև սիրո և պատկանելիության պահանջմունքի հետ (սեր որդու նկատմամբ):

Հարգանքի և ինքնահարգանքի պահանջմունքի անբավարարությունը նույնպես կարող է հանդիսանալ կոռուպցիոն վարքագծի պատճառ: Օրինակ՝ մարդ կարող է տալ խոշոր չափի կաշառք մի պաշտոնի հավակնելու համար, որն իրեն մեծ հոնորարներ չի խոստանում: Վերջինս իրեն անհարաժեշտ է միայն ճանաչման, հարգանք ձեռք բերելու, ինչպես նաև ինքնահարգանքի համար, այսինքն՝ չորրորդ պահանջմունքի բացը լրացնելու համար:

Անձի ինքնահաստատման պահանջմունքն իր էությամբ և բովանդակությամբ ներառում է անձի ինքնաիրականացված լինելու պահանջմունքը: Արդեն ինքնաիրականացված անձին, ինչպես վերը

նշվեց, բնորոշ կլինի հակակոռուպցիոն վարքագիծը, իսկ նման անձի բնութագրից ելնելով՝ կարող ենք ասել, որ նման մարդը ցանկություն կունենա հասարակության համար կատարելու որևէ դրական գործ, ինչպես Հին Հռոմում էր՝ սկզբնական ժամանակահատվածում:

Հռոմեական պետությունը մինչ Բ.ա II դարաշրջանը հայտնի էր մի հանրությամբ, որին ծանոթ չէր կոռուպցիան: Այն խոր արմատներ ունեցող ժողովրդավարական պետություն էր, որտեղ մարդիկ ունեին քաղաքացիական պատասխանատվության զարմանալի զգացողություն: Հասարակության կողմից ընտրված իշխանությունը՝ կոնսուլները, պրետորները, Էդիլները և այլոք, չէին ստանում վարձատրություն: Մինչդեռ զարմանալին այն էր, որ շատ էր այդ պաշտոններին հավակնող անձանց թիվը:

Ընտրությունները, որպես կանոն, տեղի էին ունենում ամեն տարի, և յուրաքանչյուր պաշտոնի համար առկա էին բազմաթիվ հայտատուներ:

Դ-ա բացատրվում էր այն հանգամանքով, որ շատ հռոմեացիներ հանուն հասարակության որևէ լավ գործ կատարելու պահանջմունք ունեին: Հասարակության կողմից ընդունված զգալու ցանկությունն ավելի կարևոր էր, քան նյութական վարձատրությունը: Այդ ժամանակշրջանում մարդկանց առաջնային պահանջմունքներն այնքան փոքր են եղել և շուտ բավարարվող, որ նյութական վարձատրությունն էական չի եղել: Եվ հակառակ՝ հանուն հասարակության լավ գործ կատարելու պահանջմունքը առաջնային է եղել¹²:

Մինչդեռ Հին Հռոմում իրավիճակը անճանաչելիորեն փոխվեց:

Կոռուպցիան արմատներ դրեց նաև այնտեղ: Եթե Բ.ա III դարում, եթե մի քանի անվանի սենատորներ չէին կարողանում իրենց թույլ տալ ունենալ զոնե մեկ հավաքածո արծաթյա սպասք, ապա արդեն Բ.ա I դարում ոմն Լիվի Գրուգն ուներ հինգ տոննա արծաթյա և ոսկյա իրեր: Նույնիսկ այնպիսի սենատորն, ինչպիսին Ցիցերոնն էր, տասը վայրերում ամրոցներ ուներ՝ չհաշված Հռոմում հինգ բնակարանները և վեց գյուղական տները¹³: Եվ եթե նախկինում բոլոր սենատորները քաղաքում տեղաշարժվում էին ոտքով, ապա շատերն արդեն տեղաշարժվելու համար սկսեցին օգտագործել ծածկասայլակներ, որոնց ուղեկցում էին մի քանի տասնյակ ստրուկներ: Նախկին համեստ հռոմեական ճաշերը վերածվել էին զինարքությունների, որտեղ մատուցվում էին տասնյակ ուտեստներ: Անգամ

իրենց տրամադրության տակ ունեին հատուկ սենյակ, որտեղ կարող էին դատարկել իրենց ստամոքսը՝ նոր ուտեստներ համտեսելու համար: Ինչպես գրում էր Սենեկան՝ հռոմեական հասարակությունում մարդիկ ամենուր փնտրում էին հաճույք, ճոխության ծարավը տանում էր ազահության: Եվ այն, ինչը բերում էր հաճելի պարզ, չէր համարվում ամոթալի¹⁴: Ի՞նչն էր պատճառը բարոյականության նման փոփոխության:

Որոշ հեղինակներ մատնանշում էին այն, որ հռոմեական բարոյակրթության կանոնները փչացել են Բ.ա II դարաշրջանում մեծ նվաճումների պատճառով, որոնք հռոմեական վերնախավին բերեցին մեծ հարստություն: Առաջացավ ազահության և նախանձի աննախադեպ աճ, և որպես հետևանք ամենը բերեց կոռուպցիայի¹⁵: Կոռուպցիոն տեսանկյունից դիտարկելով, թե ինչ իրավիճակ էր Հռոմում Բ.ա I դարում կարող ենք ասել, որ այդտեղ գործում էին արդեն ոչ թե նորմալ պահանջմունքները, որը նախկինում էր, այլ գերաճած պահանջմունքները, ցանկությունները, ազահությունը, որոնք իրենց հերթին արդեն այլ մեխանիզմով կարող են դառնալ կոռուպցիոն վարքագծի պատճառներ: Մասնավորապես, ազահության արմատները գալիս են դեռևս մարդկության պատմության հին ժամանակներից, երբ նախամարդկանց անընդհատ չէր բավականացնում ուտելիքը և այլ ռեսուրսները, որի պատճառով մարդու մոտ ազահության արմատները, ըստ երևույթին, դրված են ԳՆԹ-ի հարթությամբ: Երեխաների մեջ այն երևում է դեռևս վաղ հասակից: Վաղ տարիքից կարելի է տեսնել, թե ինչպես են երեխաները խլում միմյանցից խաղալիքները, կոնֆետները: Հիմնականում նրանք չեն սիրում կիսվել իրենց փոքրիկ արժեքներով այլ երեխաների կամ մեծահասակների հետ:

Հետագայում արդեն անչափահասները փորձում են կառավարել իրենց ազահությունը, քանի որ այստեղ սկսում են խոսել բարոյական նորմերը, դաստիարակությունը: Մինչդեռ ազահությունը ոչ մի տեղ չի կորչում, այլ թաքնվում է հոգու խորքում և ստանում է նոր ձևեր¹⁶:

Այսպիսով, կարող ենք ասել, որ կոռուպցիոն վարքագծի պատճառ կարող են դառնալ նաև մարդու ոչ նորմալ, այսինքն՝ գերաճած պահանջմունքները, որի դրսևորումներից է՝ ազահությունը: Շատ այլ հանցագործություններ նույնպես պայմանավորված են մարդկային ազահությամբ՝ բնակարանային գողություններ, կողոպուտներ, մինչև անգամ շահադիտական նպատակով սպանություններ¹⁷:

Կարծում ենք, որ ոչ միշտ է, որ գուտ պահանջ-
մունքների անբավարարությունն է հանդիսանում
անձի կոռուպցիոն վարքագծի պատճառ. հաճախ
կոռուպցիոն վարքագծի համար անհրաժեշտ են
նաև անձի մեջ առկա հանցավոր նախադրյալներ,
որոնցից կարող են լինել անձի ոչ ճիշտ արժեհամա-
կարգը, որտեղ պետությունը և օրենքը կգտնվեն
ներքին սանդղակներում, պահանջմունքների խե-
ղաթյուրված համակարգը, մտածելակերպը, հա-
մոզմունքները, անձի սոցիալականացման մեջ առ-
կա քրեածին գործոնները և այլն: Այլ կերպ ասած՝
անձը կարող է ցուցաբերել կոռուպցիոն վարքագիծ
ոչ միայն մեկ պատճառով՝ պահանջմունքների ան-
բավարարության, այլ նաև այն պատճառով, որ
պահանջմունքների անբավարարվածության հետ
մեկտեղ առկա են այլ հանցավոր նախադրյալներ:
Պահանջմունքները, որպես այդպիսին, հանցավոր՝
կոռուպցիոն բնույթ չունեն: Այստեղ կոռուպցիոն են
ոչ թե անձի պահանջմունքները, այլ տվյալ անձի
վարքագիծը, իսկ վերջինս էլ կախված է անձի պա-
հանջմունքի բավարարման միջոցի ընտրությունից,
անձի բարոյական ուղղվածությունից, անձի արժե-
համակարգից, անձի սոցիալականացման գործոն-
ներից և այլ հանգամանքներից: Իհարկե չենք հեր-
քում նաև ոչ հաճախ հանդիպող դեպքերը, երբ ան-
ձի կոռուպցիոն վարքագծի պատճառ կարող է լի-
նեն միայն պահանջմունքների անբավարարությու-
նը: Տվյալ դեպքում պահանջմունքները ընդհանրա-
պես բավարարված չեն լինում:

Կարող է հարց առաջանալ՝ երբ նշում ենք, որ
պահանջմունքը պետք է լինի բավարարված, ո՞րն է
այդ բավարարման չափը: Հարցի պատասխանը
միանշանակ մեկն է՝ այդ չափը յուրաքանչյուր ան-
ձի մոտ անհատական է: Չէ՞ որ մի անձ կարող է իր
քաղցի պահանջմունքը բավարարել մեկ կտոր հա-
ցով, իսկ մեկ այլ անձ էլ կարող է ամբողջ օրը համ-
տեսել տարբեր ուտեստներ և այդպես էլ չունենա
բավարարվածություն:

Կարող է նաև հարց առաջանալ իսկ այն դեպ-
քում, եթե մարդու ֆիզիոլոգիական պահանջմունք-
ներն այնքան շատ են, որ երբեք չեն բավարարվում,
այդ դեպքում ի՞նչ է սպասվում: Կարծում ենք, նման
մարդիկ երբևէ չեն ունենա հակակոռուպցիոն վար-
քագիծ, քանի որ կենսաբանական պահանջմունք-
ներն այնքան շատ են, որ չեն բավարարվի, բնա-
կանաբար արդեն ի հայտ չեն գա մյուս պահանջ-
մունքները: Օրինակ՝ նման մարդիկ գուցե անգամ
սիրել չկարողանան, քանի որ ֆիզիոլոգիական պա-
հանջմունքներն այնքան շատ են, որ բավարարում

չեն ստանում այն բանի համար, որ անձը բարձրա-
նա հասնի ավելի վերև՝ «սիրելու սանդղակին»,
բնականաբար պետության և օրենքի նկատմամբ
սերը տվյալ իրավիճակում ընդհանրապես չի ծնվի:
Նման մարդիկ զբաղված կլինեն միայն մտածելով,
թե այսօր ինչ համտեսեն, որտեղ են հետաքրքիր ու-
տեստ պատրաստում և այդպես էլ գուցե հերթ
չհասնի մնացածին:

Կրկին անդրադառնալով արդեն անձի բնա-
կան պահանջմունքներին, ամփոփենք. «Այն ան-
ձիք, ում պահանջմունքները այս կամ այն չափով
բավարարված են, ովքեր արդեն թևակոխել են
հոգևոր պահանջմունքների բավարարման շեմը,
կկարողանան գնահատել պետության և օրենքի
էությունը, կունենան հակակոռուպցիոն վարքագիծ,
իհարկե եթե այլ հանգամանքներ՝ կոռուպցիոն
վարքագիծ ծնող այլ պատճառներ չխոչընդոտեն
դրան»:

Պետության օգտին արժեքներ ստեղծելու հա-
մար մարդը պետք է գոնե նվազագույն նյութական
պայմաններ ունենա՝ առաջինն իր պահանջմունք-
ները բավարարելու հնարավորություն: Կարծում
ենք, այս մասով կոռուպցիոն վարքագծի դեմ պայ-
քարելու համար անհրաժեշտ է ոչ թե պայքարել
պահանջմունքների դեմ, այլ հնարավորություն
տալ բավարարելու դրանք: Չէ՞ որ կոռուպցիայի
դեմ պայքարելու ցանկությունը օրինապահ, բարո-
յական հատկանիշներով օժտված անձանց մոտ չի
գործի, եթե ցանկությունից առաջ ընկած է չբավա-
րարված պահանջմունքը:

Քաղցած մարդն աղբամանի մեջ գտնելով հաց՝
չի մտածում, որ այն կարող է վնաս լինել իր առող-
ջությանը (կեղտոտ է, հին է և այլն), անօթևան մար-
դը չի մտածի, որ հանրակացարանի երկաթյա մահ-
ճակալը կարող է վնասել իր ողնաշարը, կոշիկներ
չունեցող մարդը կոշիկ գտնելով, չի մտածի, որ այն
մի քիչ փոքր կամ մեծ է և կվնասի իր ոտքը, ցրտից
կծկված իր երեխաներին տեսնող ծնողը չի մտածի,
որ եթե անիվ վառի երեխաներին տաքացնելու հա-
մար, ապա այդ օդը վնաս կլինի երեխաների առող-
ջությանը, կամ, երբ իր քաղցած ընտանիքին հյու-
րասիրեն ճաշ, ապա նա չի մտածի, որ ճաշում առ-
կա լուրիկը կարող է թունավոր նյութերով է աճեցվել
և վնաս է առողջությանը: Խնդիրը նրանում է, որ
այդ մարդիկ այնպես չէ, որ չեն գիտակցում այն
փաստը, որ իրենց հասանելի մթերքը, կոշիկը կամ
մահճակալը վնաս է իրենց առողջությանը, իրենք
շատ լավ գիտակցում են այդ ամենի վնասակարու-
թյան մասին, սակայն երբ գլուխ են բարձրացնում

www.ardaradutyjournal.com

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

պահանջմունքները, որքան էլ գիտակցեն և հասկանան՝ առաջնային դառնում է չբավարարված պահանջմունքի բավարարումը:

Նույն համեմատականը տանենք կոռուպցիայի մասով: Այնպես չէ, որ բոլոր մարդիկ ովքեր, օրինակ, ընտրակաշառք են վերցնում կաշառակեր են իրենց էությանը, այնպես չէ որ իրենք չեն գիտակցում կոռուպցիայի վնասը՝ որպես հասարակական չարիք, այնպես չէ, որ իրենք բարոյական հատկանիշներ չունեն, պարզապես այստեղ գործում է առաջնահերթությունը և ինքնապահպանման բնագրը:

Այո՛, շատերն են գիտակցում, որ աղբամանի ժամկետանց հացը վնաս կարող է լինել իրենց առողջությանը, շատերն են գիտակցում, որ կոռուպցիան վնաս է պետությանը: Սակայն, երբ գործում են բնության օրենքները, ապա մարդկային օրենքները կարող են չգործել: Այս մասով կոռուպցիայի դեմ պայքարը, մեր կարծիքով, ամենադժվարիններից է, քանի որ այստեղ գործ ունենք բնության օրենքների հետ: Ուստի, եթե մյուս դեպքերում հիմնականում պետք է շտկենք անձի վարքը՝ այն օրենքներին հարմարեցնելու համար, ապա տվյալ դեպքում ավելի շատ օրենքները պետք է հարմարեցնենք մարդու պահանջմունքներին, քանի որ բնության կերտած օրենքները մարդկանց ստեղծած օրենքներով և կոնվենցիաներով չեն փոխվի:

Այստեղ անհրաժեշտ է, որ պետական մարմինները ձեռնամուխ լինեն այնպիսի միջոցառումների իրականացմանը, որի արդյունքում հասարակության գրեթե բոլոր անդամները կկարողանան ունենալ աշխատանք և այնպիսի աշխատավարձ, որով կկարողանան ապրել նվազագույն նորմալ կենսապայմաններում: Եթե պետական ծառայողին չվճարվի ապրուստի համար անհրաժեշտ նվազագույն միջոցները, ապա կաշառք վերցնելու խթաններն էականորեն մեծանում են: Հետևաբար աշխատավարձի բարեփոխումները, ինչը պետական ծառայողների համար կապահովի ապրուստի համար անհրաժեշտ նվազագույն միջոցներ, կարող են կասեցնել փոքրամասշտաբ կոռուպցիան¹⁸:

Մինչդեռ սա ամենը չէ, քանի որ ինչպես նշել ենք յուրաքանչյուր մարդու համար անհատական են «չափ», «նորմալ կենսապայմաններ» հասկացությունները: Որոշ մարդկանց առաջնային պահանջմունքները կարող են բավարարվել նվազագույն աշխատավարձով, իսկ որոշ մարդկանցը՝ չբավարարվել առավելագույն աշխատավարձով: Ուստի, բացի նրանից, որ մարդուն անհրաժեշտ է

աշխատանք և այնպիսի աշխատավարձ, որ կարողանա բավարարել իր առաջնային պահանջմունքները, անձին անհարժեշտ է նաև չափի և բավարարվածության ճիշտ զգացողություն: Վերջինիս համար գտնում ենք, եթե ինչ-որ բան կարող է օգնել, ապա միայն հոգեբանական համապատասխան դասընթաց-մարզումները, որը պետք է ուսուցանվի ինչպես երեխաներին՝ նախադպրոցական և միջնակարգ կրթությունը ստանալիս, այնպես էլ բուհում և աշխատանքային գործունեություն իրականացնելիս՝ մասնավորապես պետական համակարգի աշխատակիցներին: Իհարկե յուրաքանչյուրի համար համապատասխան տարիքային ծրագրով և հատուկ դրա համար մշակված մեթոդիկայով, որտեղ կաշխատեն նաև ղեկավարել և աշխատել իրենց ցանկությունների հետ:

Իհարկե ավելորդ չհամարենք նշել, որ պահանջմունքի խիստ անբավարարությունը կրիմինոլոգիայի ուսումնասիրության առարկա հանդիսացող կոռուպցիոն վարքագծի մի շարք պատճառներից ընդհամենը մեկն է: Չէ՞ որ անձի բոլոր պահանջմունքները կարող են բավարարված լինել, բայց նա կոռուպցիոն վարքագիծ ցուցաբերի: Օրինակ՝ եթե անձն ունի շատ բարձր աշխատավարձ և դիմում է կոռուպցիայի, ապա որքան էլ բարձրացնեն տվյալ անձի աշխատավարձն՝ անօգուտ կլինի, քանզի այդ անձը կոռուպցիոն վարքագիծ ունի ոչ թե նյութական կարիքի, պահանջմունքների անբավարարության պատճառով, այլ ուրիշ պատճառներով, բնականաբար այստեղ կոռուպցիայի դեմ պայքարի մեխանիզմը նույնպես պետք է այլ լինի:

Այսինքն՝ կոռուպցիոն վարքագծի դեմ պայքարելու համար, անհրաժեշտ է նաև անհատական մոտեցում: Յուրաքանչյուր կոռուպցիոն վարքագիծ ծնող պատճառին պետք է տրվի իր լուծումը, հակառակ դեպքում դա նույնը կլինի, ինչ տարբեր հիվանդությունների համար բժիշկը նույն բուժումը նշանակի: Կոռուպցիոն վարքագծին դիմելու պատճառները տարբեր են, ուստի, կարծում ենք արդյունավետ պայքարի համար տարբեր և անհատական բնույթ պետք է ունենան նաև պայքարի մեթոդները, որոնց մենք կանդադարանանք հաջորդ հոդվածներում:

www.ardadatuynjournal.com

- ¹ Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы и эмоции. М., изд-во Моск. Ун-та, 1971, С.40
- ² Маслоу А.Г. Мотивация и личность. 3-е изд. издательский дом “Питер”, 2009, 351с. С. 13. [Электронный ресурс], http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/140634/4596c19e27_efd869bf23_723032dab379.pdf?sequence=1
- ³ Маслоу А.Г. Мотивация и личность Перевод А.М.Татлыбаевой Abraham H. Maslow. Motivation and Personality (2nd ed.). N.Y., Harper & Row, 1970; С-Пб.: Евразия, 1999. Терминологическая правка В.Данченко. 316 с. С. 50. [Электронный ресурс]: <http://psylib.org.ua/books/masla01/>
- ⁴ Маслоу А.Г. Мотивация и личность. Перевод А.М.Татлыбаевой Abraham H. Maslow. Motivation and Personality (2nd ed.) N.Y., Harper & Row, 1970; С-Пб., Евразия, 1999. Терминологическая правка В.Данченко. 316 с. С. 53. [Электронный ресурс]: <http://psylib.org.ua/books/masla01/>
- ⁵ Маслоу А.Г. Мотивация и личность. Перевод А.М.Татлыбаевой Abraham H. Maslow. Motivation and Personality (2nd ed.) N.Y., Harper & Row, 1970; СПб., Евразия, 1999. Терминологическая правка В.Данченко. 316 с. С. 51. [Электронный ресурс]: <http://psylib.org.ua/books/masla01/>
- ⁶ Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. Основные положения, исследования и применение, 3-е изд. 1992, 402 с. С. 351–355.
- ⁷ Маслоу А.Г. Мотивация и личность Перевод А.М.Татлыбаевой Abraham H. Maslow. Motivation and Personality (2nd ed.). N.Y.: Harper & Row, 1970; С-Пб.: Евразия, 1999. Терминологическая правка В.Данченко. 316 с. С. 67. [Электронный ресурс]: <http://psylib.org.ua/books/masla01/>
- ⁸ <http://www.mk.ru/politics/2013/04/25/847361-kaznili-li-v-drevnem-rime-za-karmannyu-krazhu.html> Опубликовано в газете “Московский комсомолец” N26222 от 26 апреля 2013 г.
- ⁹ Касьянов В.В., Нечипуренко В.Н. Социология права. Потребности и мотивация преступлений. [Электронный ресурс]: http://society.polbu.ru/kasia-nov_socprav/ch49_i.html
- ¹⁰ <http://tfolk.ru/?p=6372> <http://www.annahazare.org/biography.html>
- ¹¹ Кузовков Ю.В. Мировая история коррупции. М., Изд-во Анима-Пресс, 2010, 780 с. С. 9. [Электронный ресурс]: http://www.yuri-kuzovkov.ru/second_book/
- ¹² Кузовков Ю.В. Мировая история коррупции, Интернет-версия, 2010г. С. 8. [Электронный ресурс]: http://www.yuri-kuzovkov.ru/second_book/
- ¹³ Кузовков Ю.В. Мировая история коррупции, Интернет-версия, 2010г. С. 10. [Электронный ресурс]: http://www.yuri-kuzovkov.ru/second_book/ Основной текст взят без изменений из книги: Ю.В. Кузовков, Мировая история коррупции. М., Изд-во Анима-Пресс, 2010г.
- ¹⁴ Кузовков Ю.В. Мировая история коррупции, Интернет-версия, 2010г. С. 10. [Электронный ресурс]: http://www.yuri-kuzovkov.ru/second_book/ Основной текст взят без изменений из книги: Ю.В. Кузовков, Мировая история коррупции, М.: Изд-во Анима-Пресс, 2010г.
- ¹⁵ Кузовков Ю.В. Мировая история коррупции, Интернет-версия, 2010г. С. 11 [Электронный ресурс]: http://www.yuri-kuzovkov.ru/second_book/ Основной текст взят без изменений из книги: Ю.В. Кузовков, Мировая история коррупции, М.: Изд-во Анима-Пресс, 2010г.
- ¹⁶ Семенов М.Ю., Ефремов Е.Г. Материальная удовлетворенность // Омский научный вестник. 2003. Вып. 23. N 2. С. 207–210. [Электронный ресурс]: http://selfmoney.narod.ru/sem_09.htm
- ¹⁷ “Психология жадности” научная статья. Глава 2.6 Алчность. [Электронный ресурс]: <http://www.no-stress.ru/sin/avarice.html>
- ¹⁸ Ինչպե՞ս պայքարել կոռուպցիայի դեմ, ԵԱՀԿ, Տնտեսական և բնապահպանական գործունեության համակարգերի գրասենյակ, Ավստրիա, Վիեննա Ա-1010, Կերտներ-ռինգ 5-7, Խմբագիր՝ Գորգեն Սմբատյան, էջերի քանակը 248, էջ 82:

Заруи Арутюнян

Преподаватель отдела переподготовки, повышения квалификации
и научно-исследовательской деятельности Академии государственного управления РА

РЕЗЮМЕ

Неудовлетворенные потребности как причина коррупционного поведения

В статье впервые делается попытка представить, что коррупция может также иметь, условно говоря, “естественные причины”. “Естественны” в том смысле, что человек в первую очередь является существом биологическим, вследствие чего в соответствующих условиях, в частности, при крайне недостаточном уровне удовлетворении потребностей, он может проявлять коррупционное поведение. В этом смысле, в статье также выражена идея, что люди не в силах изменить законы природы, следовательно, предложено зря не бороться против этого, а наоборот, приспособить человеческие законы к законам природы, гармонизируя их.

Ключевые слова - коррупция, причина коррупции, коррупционное поведение, причина коррупционного поведения, потребности, физиологическая потребность, потребность в безопасности, потребность в любви, потребность в самоуважении, потребность в самореализации, недостаточность потребностей, соотношение законов природы и человеческих законов.

Zaruhi Harutyunyan

Professor at the Department of Training and Improvement of
Qualification of the Public Administration Academy of RA

SUMMERY

Unmet needs as a cause of corruption behavior

For the first time ever an attempt is made in the article to present that the corruption can also have, conditionally speaking, “natural causes”. “Natural” in the sense that human is primarily a biological being, so, under appropriate conditions, in particular, with an extremely inadequate level of satisfaction of needs, he can exhibit corrupt behavior. In this sense, an idea is also expressed in the article that as we are not able to change the laws of nature, it is better not to struggle against them in vain, but, on the contrary, to adapt human laws to the laws of nature trying to harmonize them.

Key words: corruption, cause of corruption, corruption behavior, cause of corruption behavior, needs, physi-

Բնագիրը ներկայացվել է 27.09.2018թ.

Ընդունվել է տպագրության 22.03.2019թ.

Հոդվածը երաշխավորել է տպագրության ԵՊՀ իրավագիտության
ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնի վարիչ, իրավաբանական
գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Գաբուզյանը